

Universal Xalqaro Ilmiy Jurnal

Jurnalning bosh sahifasi: <https://universaljurnal.uz>

Universal International Scientific Journal

e-ISSN: [3060-1540 \(online\)](https://doi.org/10.30601/1540)

Year: 2024 Issue: 1 Volume: 9

Published: 12.12.2024 <https://universaljurnal.uz>

International indexes

GOOGLE SCHOLAR

CROSSREF (OAK BAZA)

ZENODO

OPEN AIRE

EUROPUB

RESEARCHGATE (OAK BAZA)

SJIF

Muhammadyunusova Maftuna Ulug'bek qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Uzbekistan

maftunamuhammadyunusova@gmail.com

ASKOMITSETSIMONLAR SINFNING TASNIFI, VAKILLARI, AHAMIYATI VA KO'PAYISHI

Abstract: Ascomycetes (Ascomycota) are the largest and most diverse class of the fungal kingdom, playing a significant role in nature and human life. This article provides a detailed review of the general characteristics of ascomycetes, their reproduction methods, ecological importance, their role in human activities, and negative impacts. The article fully highlights the economic and biological significance of ascomycetes.

Keywords: ascomycetes, fungi, sac fungi, ascospores, mycotoxins, fermentation, mycorrhiza.

Annotatsiya: Askomitsetlar (Ascomycota) — zamburug'lar olamining eng katta va xilma-xil sinfi bo'lib, tabiatda va inson hayotida muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada askomitsetlarning umumiy xususiyatlari, ko'payish usullari, ekologik ahamiyati, inson faoliyatidagi o'rni va salbiy ta'sirlari batafsil yoritiladi. Maqola askomitsetlarning iqtisodiy va biologik ahamiyatini to'liq ochib beradi.

Kalit so'zlar: Askomitsetlar, zamburug'lar, xaltali zamburug'lar, askosporalar, mikotoksinlar, fermentatsiya, mikoriza.

Аннотация: Аскомицеты (Ascomycota) — самый крупный и разнообразный класс царства грибов, играющий важную роль в природе и жизни человека. В данной статье подробно рассматриваются общие характеристики аскомицетов, способы их размножения, экологическое значение, роль в деятельности человека и их негативное воздействие. Статья раскрывает экономическое и биологическое значение аскомицетов.

Ключевые слова: аскомицеты, грибы, сумчатые грибы, аскоспоры, микотоксины, ферментация, микориза.

Language: Uzbek

Citation: Muhammadyunosova, M. (2024). CLASSIFICATION, REPRESENTATIVES, IMPORTANCE AND PROPAGATION OF THE CLASS OF ASCOMITSITIANS. Universal International Scientific Journal, 1(9), 81–83. Retrieved from <https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal/article/view/1217>

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14436399>

Zamburug‘lar olami yer yuzida o‘zining biologik xilma-xilligi va ekologik ahamiyati bilan ajralib turadi. Zamburug‘larning Ascomycota sinfi barcha tasvirlangan zamburug‘larning taxminan 75% ini tashkil qiladi. Bu guruh vakillari hayotning turli sohalarida uchraydi: tuproq, o‘simliklar, hayvonlar va suv havzalari. Ularning ahamiyati shunchalik kengki, ular oziq-ovqat, farmatsevtika, qishloq xo‘jaligi va sanoatda muhim o‘rin tutadi.

Askomitsetlar ko‘pincha bir hujayrali yoki ko‘p hujayrali tuzilishga ega bo‘ladi. Ularning asosiy belgilari hujayra devorining tarkibida xitin bo‘lishi. Askosporalar deb ataluvchi sporalar xaltachalarda (aski) hosil bo‘ladi. Ular jinsiy va jinsiy bo‘lmagan ko‘payish usullarini qo‘llaydi. Jinsiy bo‘lmagan ko‘payish: Konidiyalar hosil qilinadi. Jinsiy ko‘payish: Plazmogamiya,

kariogamiya va meyoj jarayonlari orqali askosporalar shakllanadi.

Askomitsetlar tabiatda bir qator muhim rollarni bajaradi: Organik moddalarning parchalanishida ishtirok etadi. Tuproq unumdorligini oshiradi. O‘simliklar bilan mikoriza hosil qilib, ozuqa almashinuvida yordam beradi. Ayrim turlari parazitlik qilishi mumkin. Inson hayotidagi ahamiyati — Askomitsetlar iqtisodiyot va inson hayotida katta ahamiyatga ega: Oziq-ovqat sanoati: Saccharomyces cerevisiae non va pivo ishlab chiqarishda qo‘llanadi. Farmatsevtika: Antibiotiklar (masalan, penitsillin) va dorivor moddalar ishlab chiqariladi. Kimyo sanoati: Organik kislotalar, pigmentlar va enzimlar ishlab chiqarish uchun ishlatiladi. Salbiy ta’sirlar— Ba’zi askomitsetlar salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin: Inson va hayvonlarda kasalliklar keltirib chiqaradi

(masalan, kandidamikoz). Mikotoksinlar oziq-ovqat zaharlanishiga sabab bo'ladi. Qishloq xo'jaligi mahsulotlariga zarar yetkazadi. Askomitsetsimonlar (Ascomycota) bo'limi turli xil qabilalarga (tartiblarga) bo'linadi, bu ularning morfologiyasi, ekologik roli va jinsiy ko'payish mexanizmlariga asoslanadi. Quyida Askomitsetsimonlar asosiy qabilalari va ularga xos xususiyatlar keltirilgan:

1. **Pezizales (Diskli zamburug'lar qabilasi): Morchella (morsh zamburug'i)** — gastronomik jihatdan qimmat. Tuber (trufellar) — yer ostida o'sadigan, juda qimmatbaho zamburug'lar.

2. **Sordariales: Neurospora crassa** — genetika tadqiqotlarida model organizm sifatida ishlatiladi. *Sordaria fimicola* — jinsiy ko'payish jarayoni bilan tanilgan.

3. **Hypocreales: Claviceps purpurea** — ergot alkaloidlarini ishlab chiqaradi, qishloq xo'jaligida zararli. *Trichoderma* — biotexnologiyada ishlatiladi, o'simliklarni himoya qiladi.

4. **Onygenales: Aspergillus** — ayrim turlari mikotoksinlar ishlab chiqaradi. *Histoplasma capsulatum* — inson va

hayvonlarda kasallik keltiruvchi (histoplazmoz).

5. **Eurotiales: Penicillium** — antibiotik ishlab chiqarishda ishlatiladi. *Aspergillus* — oziq-ovqat fermentatsiyasi va mikotoksin ishlab chiqarishda ishtirok etadi.

6. **Erysiphales (Un dog' zamburug'lari qabilasi): Erysiphe** — donli va boshqa o'simliklarda kasallik keltiradi.

7. **Xylariales: Xylaria** — o'lik daraxtlarda uchraydi.

8. **Lecanorales (Lishaynik zamburug'lari): Parmelia** — o'simliklar va toshlarda simbiot.

9. **Dothideales: Venturia inaequalis** — olma daraxtida qora dog' kasalligi keltiruvchi.

Askomitsetlar tabiatdagi eng muhim organizmlardan biri bo'lib, ular biologik xilma-xillik va ekologik barqarorlikni saqlashda muhim o'rin tutadi. Ularning iqtisodiy ahamiyati oziq-ovqat, farmatsevtika va sanoat sohalarida katta. Shu bilan birga, askomitsetlarning salbiy ta'sirlarini boshqarish va ulardan samarali foydalanish uchun chuqur tadqiqotlar o'tkazilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. To'rayev, O. A. (2019). Mikrobiologiya va zamburug'shunoslik asoslari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
2. Karimov, H. T., O'roqov, Sh. K. (2020). Mikrobiologiya. Toshkent: Fan va Texnologiya NMIU.
3. Иванов, А. А., & Петров, В. В. (2018). Основы микологии. Москва: Издательство МГУ.
4. Xalqaro zamburug'lar ma'lumotlar bazasi, Ascomycota haqida ilmiy ma'lumotlar uchun: <https://www.mycobank.org>.